

hladnokrvno barantali za usodo francoskih zaveznikov, kakor v primeru Čehoslovaške? Kako je mogel verjeti v pravičnost vojne, ko pa je na lastne oči videl in tudi na lastni koži čutil, da ga gonijo v vojno tisti, ki so bili do včeraj pripravljeni na vse koncesije današnjemu nasprotniku, tiste pa, ki so pravočasno opozarjali ljudstvo, kam ta politika vodi in so se proti njej borili, so pa preganjali in zapirali kot veleizdajalce. Francoski mali človek le ni kljub privzgojeni konservativnosti zadnjih let prespal in si je počasi koval novo miselnost.

Vladajoča plast francoskega meščanstva je pač že davno prenehala biti naslednik tistega francoskega meščanstva, ki je pred sto in petdesetimi leti bilo nositelj boja za svobodo. Slavna tradicija svobodoljubja njegovih prednikov mu je že davno postala fraza. Tudi ljudstva Jugoslavije so se o tem že sama prepričala. Naš šestojanuarski režim je imel v takratnih francoskih vladah glavnega moralnega in materialnega opornika, brez ozira na to, ali so tem francoskim vladam načelovali razni Laval ali pa razni Blumi ter njemu podobni „levičarji“.

A. R.

Kritika

SLOVENSKI JEZIK. GLASILO SLAVISTIČNEGA DRUŠTVA

Za prvo obletnico Prijateljeve smrti je izšla prva številka novega slovenskega slavističnega časopisa. Namen mu je določen v večkratnih izjavah na občnih zborih in v uvodnih besedah prvega letnika: posvečen je ta časopis „proučevanju slovenske kulturne preteklosti, zlasti naše slovenske zgodovine in našega jezikoslovja“.

Že l. 1935. je bilo sklenjeno, da bo izdajalo Slavistično društvo lastno strokovno glasilo. Zbirati so se začela denarna sredstva in prispevki za tisk, a prva številka je mogla iziti ob razmerah, ki o njih zgovorno govori „Društveni vestnik“, šele v l. 1938. Vsebina je v skladu z načrtom, da imej glasilo „resen znanstven značaj“, vendar pa se približaj tudi aktualnim vprašanjem knjižnega jezika in se ukvarjaj „s problemi pouka slovenskega jezika v šolah“.

Po zaključku dveh letnikov glasila Slavističnega društva v Ljubljani in ob prvem zvezku tretjega letnika, posvečenem „iz spoštovanja do njegovega dela v imenu prijateljev in hvaležnih učencev svojemu predsedniku in častnemu članu doktorju Francetu Kidriču, akademiku, univerzitetnemu profesorju ob njegovi šestdesetletnici“, moremo že videti, da se načrti zborov počasi tudi uresničujejo.

Njih pogled je usmerjen v globino in na širino.

O literarno zgodovinskih vprašanjih razpravlja več prispevkov. „Slovensko poezijo od Vodnikovih Pesmi za pokušino do priprav za Kranjsko Čbelico (1806—1828“ je prikazal Lino Legiša, Logar Janez pa borbo za in proti „Triglavu, nemškemu listu za slovenske koristi“. Drugi članki iz tega področja so namenjeni novejši dobi slovenske lepe besede. Tako daje France Vodnik „Dva prispevka k zgodovini Mencingerjevega literarnega snovanja“. Avtor natančneje datira postanek Mencingerjeve „Moja hoja na Triglav“, popravlja in spopolnjuje Tominška ter dožene na podlagi arhivskih virov, da je „Moja hoja na Triglav“ napisana leto kasneje, kot pa je mislil Tominšek, a soglaša s Tominškom glede letnice prve knjižne izdaje tega Mencingerjevega dela. Pisatelj molk po „Moji hoji na Triglav“ si razlaga Vodnik kot posledico avtorjevega slabega zdravja in pa kot odraz Mencingerjevega odklonilnega stališča do „epigonov-novostrujarjev“.

Svojevrstno zanimivo je toplo kramljanje Alojzija Merharja „Okoli Ketteja in Murna“, napol literarno, napol znanstveno zasnovani spomini življenjske poti „dvojice, ki se je vzajemno vzgojila in vzporedno predstavila“. Merharjev paralelizem med Murnom in Kettejem se zdi včasih sicer skoraj prisiljen, važni pa so drobci o Kvedrovi, o iznajdljivem Ivanu Štetetu, o Zadrugi in končno tudi o Merharju samem. Istega kroga se je

dotaknil — vsaj kolikor se Zadruga tiče z ozirom na Ivana Cankarja France Koblar in objavil nekaj Trošanovega (Cankarjev prvi psevdonim) gradiva (Framazonska brenkarija: Modrija, Svoboda, Pred Škofijo), ki ga je Cankar bral na „zabavnih shodih“ Zadruga. Nekaj vodilnih idej in tipov Cankarjeve umetnosti pa podaja Anton Slodnjak. Avtor misli, da so vodilni motivi Cankarjeve umetnosti duhovna usedlina njegovih mladostnih, morebiti celo otroških doživetij: močna komponenta da je bilo razočaranje v ljubezni (o zadnjem razmišlja danes v Modri Ptici Ivo Brnčič in izhaja v glavnem iz Cankarjeve telesne napake. Brnčiču je tako rekoč vsaka izjava kakršnega si bodi Cankarjevega junaka že dokumentarne vrednosti za lastno Cankarjevo „ljubezensko dramo“, kar je po moje precej tvegano; namesto, da bi se Brnčič bližal Cankarju, izhaja iz umetnika), še močnejša zapoved materine žrtve, obema pa da se pridružuje „skupek najraznolikejših doživljajev, ki pa vsi izvirajo iz zavesti siromaštva in skrite, a nepopravljive telesne hibe“.

Drobec iz primerjalne literarne zgodovine pomeni pregled „Lenorine snovi v slovenskih literaturah“. Podala ga je za narodno in umetno Lenoro Trdina Silva in mu dala — kar je ob poskusu najvažnejše — literaturo ter vire.

Pomemben donesek o ruskih formalistih je Ocvirkova „Formalistična šola v literarni zgodovini“, kjer avtor z živahnimi retoričnimi vprašanji (prispevek je avtorjevo javno predavanje) kljub priznanju marsičesa naniza nekaj tehtnih ugovorov formalističnim nazorom o umetniku, umetnini, brezčasnosti in biografiki — posebej še z ozirom na slovenske razmere, kjer je mnogo takega, kar ne bi ostalo na le izrazito artističnem situ formalistov, a je važno in neizključljivo iz zgodovine slovenske književnosti.

V literarno-zgodovinsko področje spadajo še „Cankarjeva pisma urednici Slovenke“ (zanimiva za umevanje Cankarja in literarne revolucije, ki jo je sprožila Slovenka: pisma, po številu 9, je priobčila Marja Boršnikova) in 10 pisem okrog „malega Jagiča“ Ivana Kunšiča (Dragotin Lončar) ter „Krištof Šmid v slovenskih prevodih“, prispevek Martina Jevnikarja.

Nič manj niso obravnavana vprašanja o slovenskem jeziku. Anton Breznik ugotavlja nekaj značilnosti posnetka Kasteličevega latinsko-slovenskega slovarja in popravlja nekatera dosedanja napačna ali pa približna ugibanja o tem Kastelčevem delu.

Ivan Grafenauer govori ob „naročilnem listku s seznamom vse abecede o Vodnikovem deležu pri Kopitarjevi abecedni preosnovi“ in prihaja do zaključka, da je bilo Vodnikovo mešanje majuskul in minuskul prav tako zgrešeno kot Kopitarjevi poskusi in Metelkova abeceda, da pa je sprejel Vodnik manj cirilskih znakov kot Metelko. Prijetno, živahno in vendar znanstveno je predavanje Antona Sovreta o „Oziralnem odnosniku-sintaktičnem omnibusu“. Avtor je pokazal ob vrsti primerov napake, kakršnim smo vsi več ali manj naklonjeni, ker se — po avtorjevem mnenju — „vsakomur od nas, komaj prime za pero, možgansko vrtilo samogibno pretakne na drug pogon: namesto da bi mislili v glavnih stavkih, nabiramo odvisnik na odvisnik“. Ko bi bila slovnična vprašanja obravnavana na tak način, kakršnega se je poslužil tukaj Sovre, ne bi bilo tolikega strahu pred slovnico in jezikovnim poukom.

Drugo vprašanje iz naše slovnice in stilistike je načel Franc Tomšič: obdelal je „Refleksivne glagole v slovenščini“ tako, da je skušal spraviti podrobnejšo opredelitev slovenskih refleksivnih glagolov v okvir A. Marguliesa „Die Verba reflexiva in der Slavischen Sprachen“. Po obliki loči stalne prvotne (reflexiva tantum) in prigradne, po vsebini pa objektivne, eventivne, pasivne, dinamične, recipročne, brezosebne, dativne. Avtor je upravičeno proti dosedanjemu načinu delitve glagolov v prehodne, neprehodne in povratne ter meni, da bo treba slovenskim povratnikom „odmeriti posebno poglavje in jih obravnavati zase kot posebno izrazno možnost slovenskega glagola“.

(Konec sledi.) — Vran.

Veliko Mesesnelovo delo o Janezu in Juriju Šubicu, ki pomeni najboljše prikaz slovenskega slikarstva in umetnostnih razmer v našem 19. stol., je dobilo lepo in vredno dopolnilo v prvi objavljeni študiji o Petkovškovi umetnosti. S Petkovškovo osebnostjo je zvezana usodna življenjska in umetniška tragika, ki je tega znamenitega slovenskega realista skoraj izročila pozabljenju. Za časa njegovega nesrečnega življenja je bila njegova umetnost malodane nepoznana in pri sodobnikih sramotno omalovaževana, po umetnikovi prezgodnji smrti v blaznici na Studencu 1898. pa so se dela skoraj docela porazgubila, ostanek pa je bil zavržen in uničen največ po krivdi sodnega cenilca zapuščine Simona Ogrina, obrtnika brez umetniškega razumevanja. Šele R. Jakopič je 1908. prišel v posest nekaterih del in je spričo prve retrospektivne razstave slovenske umetnosti opozoril na pozabljenega Petkovška (LZ 1911). Prve življenjepisne podatke pa je zbral M. Marolt v ZUZ IV. (1924.) Menda ni slovenskega umetnika novejše dobe, čigar dela bi bila tako maloštevilna in v tako slabem stanju ohranjena, kakor so Petkovškova.

Mesesnel je opisal Petkovškovo življenjsko in umetniško biografijo v organsko združeni celoti, kakršna se mu je že imenitno obnesla in preizkusila pri delu o bratih Šubicih. Iz žive in tople neposrednosti gledamo rast in borbo slovenskega umetnika, ki sledi zvesto svojemu notranjemu klicu, poln radosti in bolesti v napetem pričakovanju velikih uspehov, razdvojen in pregažen v naporu svojih poslednjih sil. Čutimo, kako osamel in nespoznan je prenašal svojo grenko usodo, zbežan in nemiren do podobne mere neuravnovešenosti in duševne stiske, kakršno srečujemo v demonični obsedenosti kakega van Gogha ali Gauguina. Seveda je Petkovškovo gradivo vzlic njegovemu pomenu za pripravo našega impresijonizma bore tesno in skromno v navedeni primeri, tako da zamoremo opirati svojo oceno le na nekaj ohranjenih študij in skic in na malo več ko 10 večjih kompozicij. Šele „po raznih seznamih in posebno po sodnih cenitvah zapuščine se prepričamo, da je bilo Petkovškovo slikarsko delo vzlic le nekako osemletnemu sistematičnemu slikanju začuda bogato“ (str. 20.) Tem bolj važen je zato piščev seznam ohranjenih del, ki jih našteje 24, in tem bolj poučna prva večja objava reproduciranih del, ki je seznamu priključena (23). Petkovšek, ki je rojen v kmečki hiši na Verdu pri Vrhniki 1861., se je razmeroma kasno odločil za umetniško šolanje. Beneški akademizem, ki si ga je le zunanje ogledal 1882., mu ni prijal in še istega leta se je odpravil v Monakovo. V šoli Karla Rauppa in Otta Seitzza se je mladenič v prvi vrsti tehnično šolal. Genre, akt in vedutna krajina so glavne snovi tega še močno literarno sentimentalnega realizma. Do umetniških stikov z I. Kobilco, F. Veselom in A. Ažbètom niti ne pride; Petkovšek je veljal za ošabneža, naveličal se je tudi monakovske akademije in je po dveh letih zajadral v Pariz, kjer je srečal Jurija Šubica, edinega slovenskega mojstra, s katerim se je bliže seznanil in družil. Sprva sta ga sicer privlekla mondana slikarja Aleksander Cabanel in Gustav Boulanger, toda globlja umetniška doživetja v tem središču edinstvenega umetnostnega bogastva so stremečega Petkovška kmalu napotila do iskanja lastne umetniške resnice. „Pogrezal se je v dela starih in novih mojstrov in kopiral, snoval in slikal“ (str. 13). Ribera na eni strani, na drugi Jean F. Millet, Jules Bastien-Lepage in Léon Lhermitte so tisti slikarjevi vzorniki, na katera se Petkovšek z vso gorečnostjo ozira in tudi naslanja. Neposredna resničnost francoskega kmečkega realizma je odločilno inspirirala za svetlobne in barvne probleme tako dozvetnega učenca. Nizozemci in veliki Camille Corot so privedli končno Petkovška do spoznanja luči in razsvetljave, ki ju uporablja z virtuožno prostorno doslednostjo in v skladu z notranjo umetniško resničnostjo na svojih poslednjih delih. Parmesečno bivanje v Parizu je bilo izpolnjeno s plodovitim delom, ki je umetnika odločilno preobrazilo in ga oplodilo z dragocenimi izkušnjami. Povratek na Verd pomeni skorajšnji pričetek bo-

lezni (1889), fizičnega razkroja in odrešilne smrti, obenem pa zadnjo ustvarjalno dobo z najkrepkejšim in osebnostno najizrazitejšim umetniškim vzponom. Glavna dela, ki nastajajo v najbolj tragičnih okoliščinah, nosijo pečat več ali manj zaznavne notranje krize, dasi so dozorela v najpomembnejšo stopnjo slovenskega slikarstva v razdobju med brati Šubici in modernim impresionizmom („Pismo“, „Perice ob Ljubljani“, „Krajina ob reki“, „Nevesta“, „Beneška kuhinja“, „Počitek pri košnji“, „Doma“.) Mesesnelova razprava, v kateri se razgledani pisec pristržno, toplo, pa zato nič manj stvarno zavzema za Petkovškov umetniški genij, formulira nesporne stilne ugotovitve, dragocene za zgodovinarja novega slovenskega slikarstva: Petkovškov pristni, v francoski šoli nastali realizem uporablja luč, ki ustvarja prostor kot umetniško celoto, ga slikarsko kompozicično oblikuje, ne da bi ga razkrajala, podobno kot ne razkraja trdnosti predmeta niti ne razblinja barve. To zadnje pa je že program impresionizma, naslednje razvojne stopnje slovenskega slikarstva.

F. Šijanec.

MARJA BORŠNIK-ŠKERLAK: AŠKERC. Nekateri odlomki monografije se berejo kakor zanimiv biografski roman, mnogi kot večče napisana razprava, nekateri kot s čustvom napisan esej. Med številnimi jasnimi sodbami in jedrnatimi oznakami (n. pr. o „Stari pravdi“, o Aškerčevi baladi, nekateri naslovi in konci poglavij) sta pa ponekod misel in izraz še iščoča, tipajoča, ohlapna. Po ponovnem pregledu bi nekateri stavki in odstavki gotovo odpadli ali pa postali enostavnejši in zato jasnejši (n. pr. 5. in 6. odstavek na 21. strani, odlomek na 31. in 32. strani po ljubeznivi in živahni pripovedi o Anki, začetek 11. pogl.). Manj potrebna so obnavljanja citatov v zvezi z razlago že v citatu dovolj jasno povedanega (n. pr. 2. odst. na 177. str.). Domiselno uporablja avtorica kontrast (kar na začetku: askar=junak — áškrč=odrezek). Pleonazmi in pomanjkljivi izrazi niso pogosti (n. pr. pisarna m a r i b o r s k e g a lavantinskega ordinariata; ker je Št. Jurijev več, treba na 23. str. dostaviti: pri Celju). Pogreški zoper knjižni jezik so redki kakor v malokateri knjigi. Zdaj pa zdaj zadenete na kako okornost: Trezni Sv. Lovrenc (8); kot kak mongolski tip nam. mongoloidno (7); obrobni grebeni se črni in modrikasti režejo v nebo (10); čeprav tudi mati ni izmenjavala z njim (z Aškercem) nežnosti in mehko (9) in pod. Nekateri izrazi so neslovenski: osredotočen za zbran (122), smoter za namen (122), ostati pri življenju nam. ostati živ (9) itd. Opombe kot so: k 34. str. 1.—5. vrsta, k 99. str. 19. vrsta, k 136. str. 5.—7. vrsta — bi spadale v tekst. Ko so te opombe nastale, je bil glavni tekst verjetno že dotiskan. — V nekaterih odstavkih je ostal slog literaren; zato je manj prepričljiv n. pr. popis vpliva prirode na dečka Aškerca (10), kajti bolj ko leporečni, pesniški slog dr. Iv. Prijatelja obviada avtorica „Aškerca“ stvarnejše izražanje, ki pa se razlikuje od izrazito znanstvenega stila dr. Kidriča — ima, čim je prilika, esejistične poteze, je temperamentnejši.

Skoraj neznanu je bilo do objav dr. M. B. Škove Aškerčevo odpovedovanje in iskanje žene, boleča doživljanja, ki jih je skušal sprostiti v pesmih, preboleti pa jih ni mogel. V mladosti se je umikal v askezo, ko se je staral, je uhajalo življenje neizprosno mimo — pel mu je slavošpeve, ne da bi ga bil kdaj polno zaživel. Na 19. str. svojega izvoda pesnitve „Primož Trubar“ je pripisal: „Grki in Rimljani — to so ti bili ljudje, celi ljudje, pravim ti. Znali so živeti in ljubili so ta lepi svet — in olepšavali so si življenje... To je nekaj tako naravnega, tako človeško krepkega. — Ej, življenje je tudi nekaj, to je nekaj velikega, moj dragi... A krščanska askeza je preveč idealna... preveč sovraži življenje... zanikuje življenje, ki je vendar od Boga, torej zanikuje Boga samega...“ (Slov. jez. 1940, 190. stran; na 191. in 192. str. je še nekaj podobnih in za Aškerca zelo značilnih pripomb.)

Ni težko razumeti, da je neuglajeni kmečki sin teolog imel do kontese Pije toliko ovir, da se ji je rajši z molkom odpovedal. S trdno voljo je skušal postati obljub vreden duhovnik, postal pa je pesnik — srečanje s Pijo ga je nemara vzbudilo. Pesništvo je razumeval svečeniško — kot izraz življenja in sredstvo v boju za lepše življenje. V Podsredi, kjer je kaplanoval najprej, je doživel otožno ljubezen z Anko Pečovnikovo. S popisom te zgodbe ga. Škerlakova ni samo življenjsko in s toplim razumevanjem osvetlila podrobneje Aškerčeve erotike, temveč je ustvarila tudi prepričevalno, lepo in za zgodovino nravi zanimivo sliko, ki se je v podobnih okoliščinah iz mladih hrepenenj in trdnih načel in volj porajala v življenju takrat pač pogosteje ko danes (v bistvu podobna je n. pr. zgodba neizpolnjenega srečanja Karoline Světle in Jana Nerude). Glede Aškerčevih ljubezenskih srečanj in doživetij me bolj prepričuje ga. Škerlakova, ko pomisleki ocenjevalca Vrana (DS 1939, 9. št.). Ne mogel bi tudi ne samo „skoraj reči“, da je avtorica monografije „iskala in stikala za ljubeznimi“ — pač pa se je zavedala psiholoških nalog dobrega življenjepisca in Aškerčeve osebne problematike. Izražanje dr. M. B. Šk-ove pa je tam, kjer je mogla posredno ali neposredno kaj povedati kot zavedna ženska, res nekoliko kričavo. — K presoji Aškerčevega srečanja s Pijo je treba proti Vranovi trditvi, da se avtorica sklicuje le na Glaserjev prispevek v ČZN 1926, opozoriti na opombo k 20. str., 5.—28. vrsta, ki navaja tudi pisma Pije in Kamila Zabeo!

Vranu samemu se bo morda čez leta zdelo zdajšnje pojmovanje Aškerčeve erotike preenostavno, prenaivno, kar prespodobno. Aš. se je Anki odpovedal, Aš. se je tudi pozneje odpovedoval ženskam, se pa kljub temu erotiki popolnoma ni umaknil: bodisi da se ni mogel, bodisi da stikov z ženskami do določenih mej ni imel za kršitev duhovniških obljub. Ob novem srečanju se je staro hrepenenje razbolelo in razbolelo bi se bilo pač tudi srečanje z Anko po 11-ih letih v Škalah, če bi bila sledila Aškerčevemu vabilu (31. str.). Tako je razumeti „neozdravljivo rano“, ki mu jo je odprlo srečanje z Anko. Aškerčeva erotika se je iz odpovedi z odrešujočo odločitvijo za svečeništvo spremenila v muko, v tem hujšo, ker v poznejših letih askeze ni cenil, ker se je v njej čutil kot človek in kot pesnik prikrajšanega. Psihološka študija o tem, kako je starajoči se Aškerc hotel ujeti bežeče življenje, hotel ujeti jesensko cvetje, ki so ga že odnašali vetrovi, kako je tudi to spravljal nekoč tako zbranega pesnika v nemirno hlastanje, je za ustvarjajočega zgodovinarja lepa in privlačna naloga. Vpliv Aškerčevega mučnega iskanja ženske na padec njegove ustvarjalne sile morda le ni tako čisto nepomemben (v zvezi s tem glej 116. in 117. ter 283. stran!).

„Stikanje“ dr. M. B. Šk-ove za Aškerčevimi ljubeznimi in sploh za dejstvi, ki so bila v kaki zvezi s pesnikom in s človekom Aškercem, je prineslo naposled tudi vrsto lit. zgodovinskih dognanj. Nastanek, doživetje, ozadje vrste pesmi je pojasnjeno, več kot prej vemo tudi o načinu Aškerčevega ustvarjanja, čeprav avtorica vseh drobnih izsledkov verjetno ni mogla stlačiti v monografijo v taki meri, kot bi jih mogla objaviti v kritični izdaji Aškerčevih zbranih del (ali deloma v antologiji manj znanega Aškerca).

Na dečka Aškerca so pač bolj ko pokrajina vplivali letoviščarji in savinjski splavarji; z njimi so mu misli uhajale v svet (k 10. str.).

Češko literaturo je Aškercu posredoval Lego (47. str.). Zelel bi nekoliko več o tem, kako je nanj vplivala: n. pr. o ev. vplivu Jana Nerude, ki je 7 let pred izidom Aškerčevih „Balad in romanc“ izdal zbirko pod istim naslovom.

V zadevah, ki mečejo nelepo luč na klerikalni tabor, se je dr. M. B. Šk-ova nekolikokrat preveč nesorazmerno omejila (n. pr. 358. str., op. k 19. vr. 99. str.). Čemu ne bi zvedeli za zasmeh in žalitve, ki so spravljalale tudi Aškerca v ostrejši ton?

Trditev, da sta bili „burna borbenost in upornost često le umetni krinki za nejasnost in bojazen“ (131. str.), se mi zdi nelogična. Aš. je takrat na poslovilni valeti v Mozirju

(10. okt. 1894. l.) poudaril, da ima svoje misli in da ga zato preganjajo; pri škofu Napotniku konec julija i. l. je bil Aš. — po avtorici — bolj tožitelj kakor toženec, saj mu je očital, da je vladni mož; 25. avg. i. l. je pod „lahko razrešljivim psevdonimom“ objavil v SN podlistek „Spominska knjiga v Solčavi“, kjer izpostavlja narodno brezbriznost — zlasti škofa Napotnika — ostri kritiki: Aš. je potemtakem hotel izdregati stališče lavantinskega ordinariata, toliko diplomata je bil. Gornji trditvi ugovarja tudi poznejša Aškerčeva odločitev (130.—132. str.).

Preočitno nasprotni sta si sodba dr. M. B. Šk-ove in dr. Iv. Prijatelja o „Delavčevi pesmi o premogu“. Prijatelju je „najčistejša pesniška umetnina Aškerčeva s te opasne postaje“, „pesniško naravnost dragoceno preišljevanje o postanku premoga in njegovi prazgodovini“, zaključna pravljica o jamskem škrtu pa „ljubka in zato tako silno učinkujoča“ (Aš. čit. 1920, 36. str.) — B. Šk-ovi pa nasprotno pesem, ki „naj bi bila nekaka himna delu in rovih (?), pa je dokaj razumski opis, prepreden s suhotnim (?) razmišljanjem o izvoru in razvoju premoga“, „idilično (?) razpravljanje“ (151. str.), bajka o jamskem škrtu „hladna“, „kot da se hoče (Aškerc) previdno umakniti (??) v neopasno pravljico“ (168. str.). Čeprav je Prijateljeva sodba o pesmi previsoka — saj je pesem mestoma ohlapna — vendar je dosti bliže resnici ko sodba B. Šk-ove, ki je v tem primeru suhotna in neprepričevalna. Ni pa takó v večini drugih primerov, ko sodi o pesmih z dobrim čutom. (Primerjal sem zlasti pesmi „Četrtega zbornika poezij“, o katerih sem si bil pred leti zapisal podrobnejše sodbe.)

Murnikov slog je spreten, ni pa „bleščeč“ (188).

Poučno bi bilo vedeti, od kod je dobival Karel Cankar informacije kot n. pr., da se je Aš. „dvoumno in zavistno“ izjavil o Ivanovi igri „Jakob Ruda“ (gl. 257.—259. str.), kdo je spletel spletko, da bi z njo odtrgal Iv. Cankarja od SN in LZ. Zdi se, da bo to ostalo prikrito (4. odst. na 259. str.).

Na 260. str. mora biti v stavku „Potem ko je na kratko obračunal z Obzornikom, se loti še triumvirata Slovenskega lista, ki ga tvorijo po njegovem Štefe, Mazi in Izidor Cankar“ nam. Izidor Karel.

Ob mnenjih B. Šk-ove na 322. str., da je bil LZ, kakor si ga je zamislil Aškerc, tedanjemu občinstvu pretežak, da je nastopil Aškerc kot urednik dve desetletji prezgodaj, treba opozoriti, da Aškerca od uredništva niso spravili Zvonovi naročniki (je njih število zaradi Aškerčevega urejevanja padalo?), temveč, kakor je avtorica na 317. str. dokazala, načelnik Narodne tiskarne in vodja narodno napredne stranke dr. Tavčar zaradi Aškerčevega brezkompromisnega stališča glede celjskih gimnazijskih paralelk. Bralci bi se že bili navadili na Aškerčeve novice!

Pripovedko o zmaju (pozaju) je slišal Aš. prav verjetno v Šmarju pri Jelšah ali v Podsredi; v bližnjem Šentjurju pri Celju je še zdaj živa. Rutarjev članek v Kresu 1885. l. je bil verjetno le vzporedna pobuda (427. str.).

Dr. M. B. Šk-ova meni, da je bila Aškerčeva vernost v primeri s Trubarjevo neznatna. Mislim, da jo je zapeljal videz; ni pomislila, da bi bil Aš. na Trubarjevem mestu precej takó (na tak način!) veren ko Trubar, Trubar pa na Aškerčevem pribl. toliko „neveren“ kot Aškerc. Oba sta pojmovala krščanstvo predvsem kot dejansko izpolnjevanje božje zapovedi o ljubezni do bližnjega, ne pa kot samó verovanje ali celo kot zgolj poslušnost papeški organizaciji, obremenjeni s slabostmi in grehi po zgledu posvetnih. Obema se je upiralo izkoriščanje ljudske nevednosti in lahkovernosti, pogнали so ju v boj podobni vzroki, oba sta v boju dosledno vztrajala.

Aškerc je Trubarja kljub nekaterim zgrešenostim občutil; Trubarjeva ogorčenost, Trubarjeva ljubezen do „ljubih Slovencev“ sta mu bili pač bliže ko Tominšku. Pokazalo se je to v brošuri „Pesnik Aškerc v borbi za herojstvo“. Po Tominšku so bili Trubarjevi nagibi le verski, ni pa opazil, da so bili ljudski, toplo človeški.

Niso bili potemtakem bolj nacionalni ko besedni, brezvsebinski, megleni nacionalizem mnogega nacionalista? Glede pojmovanja Trubarja je imel Aš. v bistvu proti Tominšku prav; bil je upravičeno ogorčen, da bi malce oportunistični Tominšek podcenjeval Trubarja. Prizadetega pa se je čutil Aškerc še tem bolj zato, ker je nerazumevanje prišlo od tam, od koder je pričakoval vsaj razumevanje, če že ne pritrjevanje. Aškerc je moral imeti trden občutek, da ima glede Trubarja prav; zato je razumljiveje, zakaj tudi ni bil dostopen pomislekom glede pesniške cene svoje pesnitve. Tominšek ni razumel Aškerčeve mržnje, ki je izvirala iz upora proti presebičnemu pojmovanju življenja, proti tistim, ki menijo, da zadoščajo že vzvišene misli (k 346. in 353. strani).

Tominškova kritika je Aškercu — kakor druge podobne — vzbujala odpor, hvalisanja so ga uspavala. Venomer bolj utrujeni Aškerc je postajal vežbališče za neumne slavospeve in kar najbolj „učinkovita“ trganja. Ni imel sreče, da bi bil — razen v Levčevem primeru — doživel tvorno kritiko, pisano neosebno, nestransko, z dobrim razumevanjem in pobudno. Aškercu ni bilo malo do javnega mnenja o njegovi poeziji, ki naj bi imela pobuden, napreden vpliv; zato so ga nerazumevanja mučila, mu jemala vero v pomen njegovega dela, skratka: mu pomagala navzdol.

S tem da je M. ptica lani v vrsto prevodov uvrstila 420 str. obsežno monografijo (+ 13 strani slik) je storila ponavljanja vredno izjemo, še bolj zato, ker ima knjiga založbe romanov tudi obsežne opombe (421—451) in za dobro uporabnost potrebne podatke.

AB in monografija sta doslej najtehtnejši deli o Aškercu, trdno izhodišče za nadaljnje raziskave, monografija pa je tudi ena izmed temeljnih knjig o naši novejši kulturni zgodovini. Obravnava od začetkov ločitve duhov do Aškerčeve smrti marsikaj, kar nas privlači, odbija in vznemirja tako rekoč neposredno še dandanes. Aškerc nam je postal zanimivejši, bolj jasen in razumljiv in zato tudi bližji — tem bolj, ker monografija ni napisana le z zanesljivim strokovnim znanjem, temveč tudi z razumevajočo ljubeznijo, ki je pesnik in človek Aškerc za življenja ni doživel mnogo. (Konec.)

Janko Liška.

Kronika

SEDEMDESETLETNICA MATEJA STERNENA.

Ob starostnem jubileju slovenskega slikarja se skoraj vsiljuje primera z delavnim kmetom, ko v jeseni pospravlja bogato letino in z njo pozno nagrado za truda in žrtve polna mladostna in moška leta. Za Mateja Sternena, ki je 20. septembra 1940. l. izpolnil svoje sedemdeseto leto, velja primera zelo pogojno, kajti njegov delavnik traja dalje, ne da bi prinesel končni razvojni zaključek intenzivnega slikarskega dela, s katerim je od začetka in popolnoma izpolnil svoje življenje sodobnik in tovariš naših impresionistov. Rojen na Verdu v kmetijski družini, je zgodaj sledil svojemu slikarskemu poklicu ter se strokovno šolal v Gradcu in na Dunaju, kjer je absolviral tudi akademijo. Potem je odšel v Monakovo ter pri Ažbetu prebil vsako zimo vse do l. 1905. To mesto ga je še poslej privlačilo, saj je bilo tedaj središče nemškega umetnostnega življenja, toda Sternen je razumel vse svoje delo v tujini kot del svojega lastnega umetnostnega programa, ki je dobro dopolnjeval skupni program slovenskih impresionistov. Njim se je pridružil z oblikovnimi problemi svojega dela bolj, kakor v tovariški organizaciji, kajti Sternen je bil vedno samosvoj in je rad hodil po lastnih potih. Zanj klub ni imel one privlačnosti, kakor za ostale impresioniste, zato je ostal največ izven njega; poleg čisto umetniškega dela, v katero je treba šteti njegovo figuraliko, krajine, grafiko in dekoracijo, pa je gojil tudi strokovnjaško restavratorstvo. Morda je bil on edini poklican, da je zaradi svojega